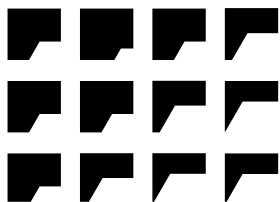

JOSEP PUIG I CADA FALCH

—

VISIÓ
IDENTITATS
COSMOPOLITISME

CAN SERRA — MUSEU DE MATARÓ

JOSEP PUIG I CADA- FALCH

(1867-1956)

Nascut a Mataró fa cent cinquanta anys, és una figura polifacètica. Conegut principalment com a arquitecte modernista, va ser, en realitat, molt més que això: polític, historiador, arqueòleg, urbanista, dissenyador d'exposicions... un home de lletres, en definitiva, que, amb diversos llenguatges, va contribuir a un únic i mateix projecte: la construcció de la Catalunya contemporània.

En aquesta exposició ens apropem a Puig d'una manera interdisciplinària, presentant diversos materials, molts dels quals inèdits, que il·luminen tres aspectes principals de la seva obra. D'una banda, el paper que van tenir la salubritat i la visualitat en la seva concepció de ciutat, reordenant alhora el subsòl i la superfície dels teixits urbans. Seguidament, explorem el rol de les identitats polítiques i culturals en la seva tasca com a investigador i com a arquitecte, fixant-nos especialment en la seva etapa modernista i en el seu interès per les tradicions arquitectòniques ibèriques.

I, finalment, mostrem el vessant internacional de la seva trajectòria, amb una atenció especial a la seva

obra com a historiador de l'art, tot dibuixant el perfil d'un intel·lectual eminentment cosmopolita amb relacions a tots els racons d'Europa i els Estats Units.

En la trajectòria de Puig, Mataró i Argentona hi apareixen alhora com a punts d'inici o de retorn: són els espais on l'arquitecte va començar a projectar noves formes i nous significats per a la ciutat; on va explorar el passat i el present de les iconografies arquitectòniques de la península ibèrica i més enllà; i on va rebre, en la seva maduresa com a investigador, les notícies de joves acadèmics de tot el món, tot recollint-ne visites, llibres i cartes.

VI- SIÓ

A finals del segle XIX,
les ciutats europees
van viure transforma-
cions crucials.

L'augment de la població, les migracions del camp a la ciutat, la consolidació del sistema industrial i l'escurçament de les distàncies físiques i culturals van provocar grans canvis en els entorns urbans, tant des d'un punt de vista material com simbòlic.

Els espais urbans antics es van començar a percebre com a foscos, laberíntics i insalubres, i es van engegar nombrosos projectes de reforma amb l'objectiu de dur-hi llum, ordre, amplitud i higiene. Les transformacions materials van estar sempre connectades a transformacions simbòliques i a canvis en les concepcions sobre com havia de ser i per a què servia la nova vida a la ciutat.

Josep Puig i Cadafalch va estar, des dels seus inicis a Mataró, fortament connectat a aquests corrents d'idees, i va promoure, tant a la seva ciutat natal com a Barcelona, diferents projectes urbanístics, arquitectònics i expositius que introdueixen aquests règims de visibilitat, ordre i higiene als espais urbans.

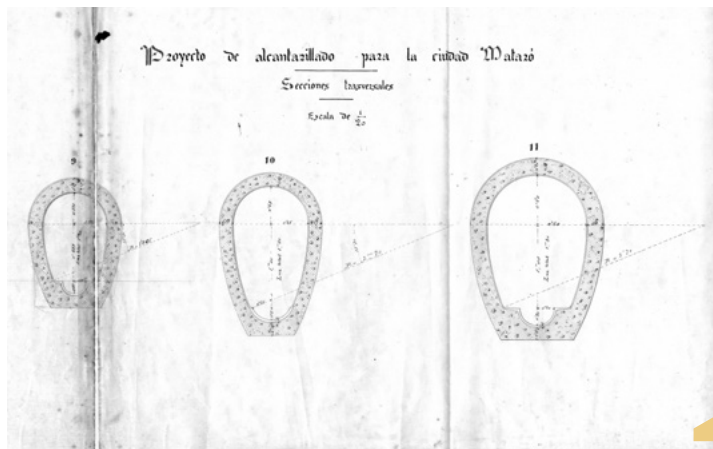
TREBALLS SOBRE EL CLAVEGUERAM A MATARÓ

El 1895, Puig i Lluís Viladevall publicaven l'estudi *Memoria sobre el estado sanitario de la ciudad de Mataró*, que incloïa un projecte per al seu clavegueram. En línia amb el pensament reformista de molts urbanistes de l'època, Puig i Viladevall lluitaven contra la creença popular que l'aire provinent del clavegueram podia ser perjudicial per a la salut:

l'únic que calia fer, afirmaven els autors, era assegurar-se que les canonades estiguessin fabricades amb els materials adequats i instal·lades de la manera correcta. Malgrat que el seu projecte només es va executar parcialment, continua essent un símbol de la modernització de la ciutat.

L'OBERTURA DE LA VIA LAJETANA I ELS RÈGIMS DE VISUALITAT EN LA CIUTAT CONTEMPO- RÀNIA

Quan, a principis de la dècada de 1910, Puig va rebre l'encàrrec d'urbanitzar el sector central de la nova Via Laietana, una de les seves primeres actuacions va ser obrir un carrer —el del Dr. Joaquim Pou— que connectava visualment la nova via amb la façana neogòtica de la catedral.

Seccions transversals del projecte de clavegueram per a la ciutat de Mataró, 1894. Arxiu Comarcal del Maresme. Fons Ajuntament de Mataró

Projecte de revalorització de la muralla romana i la capella de Santa Àgata, i d'urbanització de la plaça de Berenguer el Gran, 1909-1911. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

La creació d'aquesta perspectiva sobre la Barcelona medieval era l'únic objectiu de la intervenció. La creació de jerarquies visuals i la subjugació de l'arquitectura al conjunt urbà es troben entre les característiques més importants del Puig urbanista: la ciutat com a espai on veure i ser vist; on observar el passat i construir el futur; canviar la materialitat de la trama urbana per incidir en l'imaginari col·lectiu.

EL PALAU DE LA LLUM

L'Exposició de Montjuïc, planificada per al 1917 i celebrada finalment el 1929, va ser un dels projectes més importants en els quals va treballar Puig durant la dècada de 1910. A partir de 1914, va participar intensament en el disseny de l'Exposició de Montjuïc des de diferents vessants, com a urbanista, com a arquitecte i també com a curador de continguts. Un dels elements més interessants i desconeguts de les seves propostes inicials per a l'Exposició és el Palau de la Llum. A través de l'espectacle, el color i l'artifici, Puig va imaginar -lo com un elogi a la modernitat industrial amb referències a Bruno Taut, Otto Wagner i a l'arquitectura del vidre, una llanterna urbana que capgira els règims de visualitat i visibilitat— l'espai museístic com a espai on mirar, cap endins— tot convertint-lo en un ull que il·lumina, cap enfora, i fa visible tota la ciutat.

Perspectiva general de Montjuïc per a l'Exposició Internacional de Barcelona, 1917. Arxiu Nacional de Catalunya

IDENTITATS

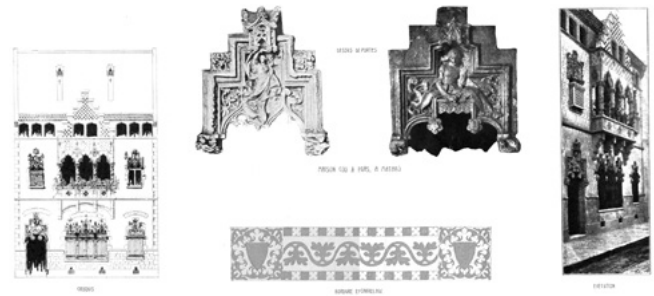
L'interès per l'evolució dels estils arquitectònics va ser crucial en l'obra de Puig, tant en la seva obra teòrica com a historiador com en les opcions plàstiques que va adoptar com a arquitecte.

La història i el significat de les tradicions ibèriques prenen formes diferents, que a vegades poden semblar fins i tot contradictòries, en cadascun d'aquests vessants. Des de les aportacions teòriques publicades a finals del XIX fins al projecte d'inventariar tot l'art d'Espanya iniciat l'any 1914 amb motiu de l'Exposició de Montjuïc, l'interès de Puig per les relacions entre l'arquitectura i les identitats de la península ibèrica és evident en diferents moments, formes i contextos.

ARQUITECTURA I CARÀCTER NACIONAL A CATALUNYA I CASTELLA

«L'arquitectura també serveix per definir el caràcter dels pobles». Així comença una de les primeres aproximacions del Puig historiador a la història de les tradicions arquitectòniques a la península ibèrica. Seguint l'estela d'Hippolyte Taine i del seu mestre Lluís Domènech i Montaner, Puig veia una relació directa entre el caràcter de les comunitats nacionals, històriques, i l'arquitectura que les representa. En el cas concret de la península ibèrica, l'imaginari català i el castellà adquireixen un significat i unes característiques pràcticament oposades, en una genealogia que es pot traçar des de temps antics i fins a la contemporaneïtat.

Detall de la publicació *L'œuvre de Puig y Cadafalch, architecte, 1896-1904*. Barcelona: M. Parera, 1904. Biblioteca de Catalunya. Barcelona

ICONOGRAFIES GÒTIQUES I ESGRAFIATS MODERNISTES

Durant l'etapa modernista, Puig va emprar a bastament un tipus de motius decoratius força propers als estils geomètrics, arabitzants i en xarxa que en la seva producció escrita vincula a la tradició àrab-castellana de la Península Ibèrica. Puig va calcar i reproduir la flor de la carxofa de la taula gòtica del Grup Vergós en diverses versions d'esgrafiats, com veiem en la Capella del Sagrament (1897) o en la Casa Coll i Regàs

(1897). Aquest motiu ornamental no només és propi del gòtic internacional al que pertany el retaule, sinó també de les vestimentes àrabs i castellaness, com ens testimonia la seva biblioteca. D'altra banda, aquesta relació obre una finestra privilegiada al procés de treball de Puig: d'un fragment floral, amb flor i tiges, en fa un patró que es pot repetir infinitament (com una xarxa geomètrica) i que reproduceix, industrialment, en diferents tipus de suports.

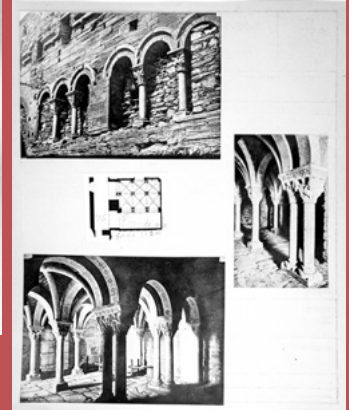
La princesa Eudòxia davant la tomba de Sant Esteve, detall del compartiment del retaule de Sant Esteve de Granollers, del grup Vergós, c.1495-1500. Museu Nacional d'Art de Catalunya

REPERTORI ICONOGRÀFIC DE L'ART A ESPANYA

El Repertori iconogràfic de l'art d'Espanya és un dels projectes més ambiciosos i alhora més desconeguts de Puig que, novament, enllaça amb la seva recerca sobre l'evolució dels estils artístics i amb la tipologia de les tradicions iconogràfiques de la península ibèrica. Format per milers de fitxes i projectat inicialment per dotar de continguts l'Exposició de Montjuïc, es tracta d'un inventari fotogràfic dirigit conjuntament amb Jeroni Martorell que ofereix un repertori de l'art històric d'Espanya,

REPERTORI ICONOGRÀFIC DE ESPAÑA	
REPERTORI ICONOGRÀFIC D'ESPANYA	
EXPOSICIÓN DE BARCELONA	
N.º DE EXPOSICIÓN	N.º DE LA FITXA
NOM DE LA FITXA	
DATA DEL REGISTRE	
LLOC	LOCALIDAD
COMARCA	PROVINCIA
SECCIÓ	SECCION
TÍTOL	TITULO
AUTOR	AUTOR
DESCRIPCIÓ	DESCRIPCION
NOTES	NOTAS
TEMP	ETICA
BIBLIOGRAFIA	

Fitxa del Repertori Iconogràfic d'Espanya, relativa al monestir de Santa Maria de Serrabona. Museu Nacional d'Art de Catalunya

amb gran diversitat de formes, tipologies, suports i orígens geogràfics. El moment àlgid de la realització del Repertori va coincidir amb la presidència de Puig al capdavant de la Mancomunitat, de 1917 a 1923. La visió d'Espanya que construeixen les fitxes fotogràfiques encaixa amb el projecte reformista de la Lliga Regionalista i, per tant, amb la voluntat de construir una nova Espanya, diversa i moderna, des de Catalunya.

COSMO- POLITISME

Puig va ser un intel·lectual marcadament cosmopolita

Tanmateix, tot i que són ben conegudes les seves relacions amb França i, en general, el paper destacat que la cultura francesa va tenir en la seva trajectòria, fins ara no es coneixia prou l'abast de les seves connexions internacionals, ni el prestigi que va assolir a pràcticament tots els racons d'Europa, a més dels Estats Units. Puig va mantenir vincles amb més de 500 corresponsals procedents de gairebé una trentena de països diferents. Els tres itineraris recollits il·lustren d'una banda l'impacte de la seva obra en centres acadèmics com Harvard, i de l'altra la influència i l'agermanament amb la perifèria europea als Balcans i a Escandinàvia.

ITINERARI PELS ESTATS UNITS

Puig va arribar als Estats Units a través de Walter W. S. Cook, una figura clau en els estudis sobre l'art medieval hispànic a l'altra banda de l'Atlàntic. Cook va voler conèixer Puig durant el seu primer viatge d'estudis a Barcelona, el 1920, i la seva relació va durar fins a la mort de l'arquitecte als anys cinquanta. Entremig, Puig va ser convidat a dictar un curs i diverses conferències sobre art romànic a Harvard i a altres institucions de recerca de la costa est americana, va publicar a bastament a *Art Studies* –la revista acadèmica de Harvard– i va establir relacions amb altres historiadors importants com ara Arthur Kingsley Porter, Chandler R. Post o Edward Waldo Forbes. Les relacions acadèmiques entre Catalunya i els Estats Units van fructificar fins al punt que uns dels col·laboradors més estrets de Puig, Josep Gudiol i Ricart, va treballar amb Cook als Estats Units durant els anys trenta, contribuint a organitzar un arxiu fotogràfic de pintura catalana i castellana a la Frick Collection de Nova York que evoca el Repertori iconogràfic.

Postal enviada per Walter W.S. Cook, el 6 de setembre de 1930, a Puig i Cadafalch, que reproduïx un fragment escultòric de Sant Miquel de Cuixà, conservat a The Cloisters, Nova York. Arxiu Nacional de Catalunya

ITINERARI PELS BALKANS

Igual que als Estats Units, Puig va estar al centre d'una àmplia xarxa d'historiadors a cavall entre Romania i Catalunya que van treballar plegats i van compartir objectius, tant des de la recerca com des de la política. El contacte inicial va ser amb Nicolae Iorga, investigador, escriptor i polític, que va ser primer ministre de Romania entre el 1931 i el 1932. Amb l'exemple de les esglésies pintades de Moldàvia, al nord de Romania, Puig va voler provar que la seva teoria sobre l'expansió del primer art romànic a Europa era correcta. Segons el seu plantejament positivista, les lleis de la història de l'art imitaven les de la natura, i per tant l'analogia entre els casos romanesos i català, sense coincidència espacial ni temporal, provava que ambdós seguien una «lleï universal».

Paral·lelament, Iorga i altres historiadors romanesos com ara Constantin Marinescu van contribuir al coneixement sobre l'expansió de la Corona d'Aragó al Mediterrani oriental. Plegats, van utilitzar la recerca per fer visibles els seus respectius països a la convulsa Europa d'entreguerres, i van mostrar que la col·laboració acadèmica entre «perifèries» podia donar lloc a recerques conjuntes, originals i influents.

Targetó de participació al
Primer Congrés Internacional
d'Estudis Bizantins, celebrat
a Bucarest el 1924. Arxiu
Nacional de Catalunya

ITINERARI PER ESCANDINÀVIA

Poul Nørlund davant l'altar de Lisbjerg. Puig va estudiar l'altar amb la col·laboració de Nørlund. Arxiu Museu Nacional de Dinamarca

L'itinerari de Puig per Escandinàvia il·lustra molt bé el seu procés de treball, la seva fascinació per l'aprenentatge en qualsevol lloc i en qualsevol moment, i la seva capacitat per establir ponts i elements de comparació entre tradicions artístiques aparentment llunyanes, com la danesa i la nord-catalana. Durant el Congrés de Ciències Històriques a Oslo el 1928, va acceptar una proposta de «cooperació internacional» per viatjar a Copenhaguen, on va poder conèixer els retaules medievals esculpits del Museu Nacional. A partir d'aquesta visita, Puig va realitzar un petit estudi que, en línia amb el seu plantejament positivista i comparativista, explorava les analogies entre aquests retaules i la llinda de Sant Genís de Fontanes, al Rosselló. La recerca resultant va ser presentada en un altre congrés, aquest cop a Estocolm, el 1933.

LA BIBLIOTECA DE PUIG I CADAVALCH

La biblioteca personal de Puig a Argentona reflecteix la diversitat dels seus interessos i apareix com una finestra oberta al món des de la residència de descans de l'arquitecte. Conté les revistes il·lustrades, catalanes, espanyoles i internacionals que van contribuir a formar l'imaginari visual sobre la ciutat moderna des de mitjan segle XIX, i que van catapultar la fotografia com a format indispensable a través del qual mirar el món. Hi ha tractats sobre electricitat al costat d'històries de l'art espanyol, sobre patrimoni històric i diversos exemplars de literatura universal.

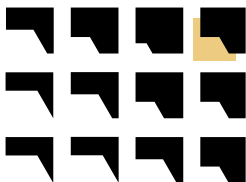

Fotografia realitzada per Josep Puig i Cadafalch, on apareix la seva filla Pilar. Arxiu de l'Ajuntament d'Argentona

També hi trobem publicacions britàniques i americanes d'arts decoratives que ens obren una finestra a l'àmbit més íntim de la llar. Es tracta, així doncs, d'una mirada a l'espai de recés intel·lectual de Puig, una mirada que connecta una petita casa del Maresme amb la resta del món, lloc de partida i de retorn.

JOSEP PUIG I CADAFALCH

—
VISIÓ
IDENTITATS
COSMOPOLITISME

17.10.17 — 01.04.18

Exposició organitzada en el marc de la celebració del 150 aniversari del naixement de Josep Puig i Cadafalch (Mataró, 1867 - Barcelona, 1956) i del centenari del seu nomenament com a president de la Mancomunitat de Catalunya.

comissariat LUCILA MALLART

HORARI

De dimarts a divendres de 17 a 20 h
Dissabtes d'11 a 14 h i de 17 a 20 h
Diumenges i festius d'11 a 14 h

Tancat els dilluns
Tancat els dies 25 i 26/12/2017,
1 i 6 /01/2018 i 30/03/2018

Activitats familiars el primer
diumenge de cada mes a les 12 h
Visites guiades el primer dissabte
de cada mes a les 18 h
Visites concertades per a grups
i escolars (93 741 29 30)
educultura@ajmataro.cat

CAN SERRA
MUSEU DE MATARÓ

Carreró 17, Mataró

Segueix-nos a:

@culturaMataró culturamataro.cat
@museuMataró facebook.com/MuseudeMataro